

Osmanlı haritalarının peşindeki Cahit Kayra:

Haritasız imparatorluk kendini tanıımıyordu...

Eski İstanbul haritaları üzerine peşpeşe üç ayrı kitap yayımlayan Cahit Kayra, haritacılığın çağdaş uygarlık modeli içindeki yerini belirlemeye çalışıyor ve bu tür belgelerin toplumların ortak belleğini oluşturduğunu dile getiriyor.

Bir zamanların Maliye Bakanı Cahit Kayra'nın çalışma odasında. Kayra yılın ilk aylarında, İstanbul'a ilişkin üç kitabını, üç araştırmasını peşpeşe yayımlamıştı. Birinci kitap, "İstanbul, Mekânlar ve Zamanlar" tarihi bilgi ve resimler içeren; harita üzerinde İstanbul'u 10 farklı bölgede anlatan bir tanım kitabı idi. İkincisi, "İstanbul Haritaları"na bir katalog, bir referans kitabı diyebiliriz. Üçüncüsü, "Eski İstanbul'un Eski Haritaları" ise 19 yüzyılda ve 20. yüzyılın başında, İstanbul için yapılan planları kapsar. Bir yıl içinde, bö-

le üç araştırma kitabı yayımlamak, kolay bir iş değil. Sohbetimize bu noktadan başlıyoruz.

— *İstanbul haritaları gibi, kendi türünde ilk olan, sanıyorum bugüne değin hiç işlenmemiş bir konuda, üç kitabınız basıldı. Eski bir maliyecisiniz ve bir süre de aktif politika içinde görev yaptınız. Bu konu üzerinde çalışmaya nasıl ve ne zaman başladınız?*

■ Her şey bir rastlantı ile başladı. Sayın Gürol Sözen eski haritalara olan ilgimi bildiği için. Türkiye Dergisi'ne Beyoğlu hakkında bir yazı hazırlamamı istedi. Daha sonra elimdeki bilgileri, bütün İs-

tanbul'u anlatın bir kitapta toplamamı istediler. Bu çalışmam yayımlandığında, henüz İstanbul Belediyesi'nin arşivine girememiştim. 1990 yılı başında. İstanbul Belediye arşivine girebildim. Arşiv, arşiv denemek durumunda değildi. Haritaların tümü dağınık, yerleri su basmıştı. Burada bulduğum belgeler içinde en ilginç, 3 metre boyundaki ilk Sarayburnu - Üsküdar tüp geçit projesidir... Bu tarihlerde, TSKB'nin kutlama yılı dolayısıyla, bir kültür kitabı hazırlamamı istediklerinde, ben bu arşivden bahsettim. Konuyu ilginç buldular ve işe finansman ayırdılar. Böylelikle arşivi elden geçirip hem 6500 belgeyi inceleme olanağı bulduk, hem de bankaya istedikleri kitabı hazırlamış olduk. Daha sonraları, Belediye Kültür İşleri Başkanlığı da bir kitap hazırlamamızı istedi. Sonuçta üç kitap oraya çıktı.

— *Bir yıl içinde üç kitap kolay bir iş değil: Sizi bu çalışmaya çeken asıl nedeni henüz söylemediniz...*

■ Bütün bu işler rastlantı sonucu gibi gözükse de, işin oluşmasındaki asıl rolü, benim yapımdaki merak ve araştırmacılık oynamaktadır. Bir bölümü kayınpederimden kalan büyük bir harita koleksiyonuna sahibim. Her zaman, haritalarda gizli, büyümlü bir taraf olduğunu düşünmüşümdür. Kendilerini açığa vurmazlar, ama onları incelediğinizde geçmişe ait tarihi gerçekleri,

İstanbul planı: Allain-Mallet, 1683

hem fiziki, hem de filozofik olayları öğrenebiliriz. Zaman zaman haritaları çıkarıp, tıpkı kitap okur gibi incelerim. Kısaca, bu işin oluşmasında tesadüfi taraf var; ama bir de işin asıl oluşmasını sağlayan, potansiyel merak unsurudur.

— *Bu işin gizini, rüyasını, sizi motive eden unsuru tam olarak açıklayabilir misiniz?*

■ Haritacılık olayına iki ayrı açıdan bakmak gerektiği kanısındayım. Bunlardan biri filozofik bakıştır. Haritacılığın, çağdaş kültürün hem kaynaklarından, hem de sonuçlarından biri olduğunu gösterir. Rönesansla başlayan araştırmacılık ve doğaya hâkim olma düşüncesi, haritacılığın da başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

Rönesans öncesi, İslam toplumu da araştırmalara önem vermiş; ama 12. yüzyıldan sonra araştırmacılık durmuştur. Bu nedenle dinsel reform, İslam'da yapılmamıştır. Fatih döneminde, bilim ve araştırmacılık konularında birçok isim çıkmıştır. Bu kişiler, Osmanlı bilim ve haritacılığını Katip Çelebi'ye kadar getirmişlerdir. Ne yazık ki, Katip Çelebi bu konudaki son temsilcidir.

— *Unutmadan sormak istiyorum. İki bakış açısından filozofik olanı açıkladınız, ya ikincisi nedir?*

■ Hatırlatmanıza teşekkür ederim. İkincisi sosyo-politik açıdır. Bu şöyle formüle edilebilir; bir şeye sahip olmak için, onu bilmek gerekir. Eğer bilmiyorsanız, kaybetmeye mahkûmsunuzdur. Büyük Osmanlı İmparatorluğu kendini tanımaması nedeniyle dağılmıştır. Rönesans felsefesini kabul etmeyen Os-

Fotoğraf: GUNDUZ KAYRA

1917 İstanbul doğumlu olan Cahit Kayra, 1938'de Mülkiye'yi bitirdi. Maliye müfettişliği ile başlayan mesleki yaşamında, Maliye, Ticaret ve Ulaştırma bakanlıklarında, çeşitli görevlerde bulundu. 1972'de parlamenter olarak Meclis'e giren ve 1974 hükümeti'nde bakan olan Kayra bu arada, mesleki kitaplar kaleme aldı. 1980'de politikadan ayrıldıktan sonra yazarlığı sürdürdü. Mesleki ve kültürel araştırmalarının dışında, öykü kitapları yayımladı. Köşe yazıları yazdı. Halen emekli olan Cahit Kayra'nın son üç yapıtı; İstanbul Haritaları; İstanbul; Mekânlar ve Zamanlar; Eski İstanbul'un Eski Haritaları.